

(J. G. M., *El Camí*, 14-iv-34; 1965), almenys des de la Plana (anotat a Borriana, 1961) cap al Sud, si bé la llengua literària hi admet avui conjuntament les grafies *hui* i *avui*; *hui 'n dia* escrivia M. Gadea, *T. del Xè* I, 13; també s'hi va usar sovint una grafia *gui* — o sigui *gui*: «*gui* divendres a 3 de giner 1631», «*gui* a 16 de giner de 1684» en subscripcions de docs. privats, d'aquestes dates i de 1635, p. ex. (BRAE II, 528, 540; BSCC XIV, 11), etc. Si bé val a dir que també s'hi sent alguna altra variant: *vui* anoto a Benicolet, *quí* al Boixar (1962, 1934): altrament aquesta pronúncia passa fins més al Nord de l'Ebre (l'Ametlla de Mar, 1935).

Fora del País Valencià es mantingué sobretot la forma *vui*, que sempre s'ha accentuat en la *u*: *vuy*, *dia* --- (començ d'una carta), *fins vuy*, *ayr y vuy* en docs. rossellonesos de 1597 (RLR LVII, 475, 476, 480). En els temps recents *vuy* seguí essent la forma tradicional, i a Mallorca es manté encara en l'ús popular, si bé conjuntament amb la forma innovada *avui*; P. d'Alc. Penya usa encara, i sovint, totes dues: «saps que n'han sortit de molts, / *vui* de matí a cecar figures!», «qui pretén tenir govern, / *avui en dia*, està gat!», «I era *avui* mateix, mesquina! / —Tal dia com *vui*, padrina? / Tal dia com *vui*?» (I. d'Or I, 18, 21; *Po. Pop.*, p. 106, etc.). En el Princ. actualment ha predominat quasi del tot *avui*: i aquesta és la forma que sento fins a l'extrem NO.: a Cardós i Vall Ferrera i fins a Roda de Ribagorça (1957); només a Benasc apareix la forma sense *a*, altrament amb *uè* segons l'antiga fonètica ribagorçana central: *güé* (1965), forma que s'estén per l'Alt Aragó (Bielsa, etc., 1965).

Altrament l'aparició de la forma amb *a*- anteposada (cf. *ahir*, *aviat*, *aprés*, etc.) és tardana. No en sé cap dada anterior a la que el DAG. cita de Salvador Pons (*Psalm Misereere*, 1592); també en el dicc. de Lacav., però el DTo. no l'admet fins a les eds. del S. XVIII; en el *Llibre Roig* de Prats de Molló les veig usades totes dues (1643), si bé encara hi lleigeixo *vui* en un doc. de 1649 (f° 88). *Vuy* seguí essent la forma de la llengua tradicional o seriosa àdhuc en el Princ. fins endins del S. XIX: «EGBruniquer, síndich de dita ciutat, *vuy* de edat de vuytanta anys», Bna. a. 1641 (BABL VI, 407); «les possessions que *vuy* posseheix --- esta casa», en el Capbreu pallarès de Castellarnau (de l'any 1759), p. 57; en unes *letrillas* o nadales impreses a Manresa, Impr. Roca (que té Antoni Comas, de c. 1800), el vers exigeix la forma sense *a*:- «Pastoretz *vuy* és gran dia / --- / anem tots cap a Bctlem / *vuy* vos convidam ---»; Milà i F. no ho escrivia altrament (*Pros Bernat*, notes al *Romllo.*), ni BCARibau: «plorant la vergonyosa decadència / en què *vuy* jau la catalana faulta ---» (Montoliu, *Aribau*, p. 37). Però des de Verdaguier i els altres escr. Renaix. *avui* enterra ja la forma antiga.

CPT.: *Avui dia* o *avui en dia* [*hui* --- *Tirant*], amb alguna variant més: «ja veieu la feina dels trabucaires d'*avui a dia*: molta fressa i poca endreça», MVayreda, *Puny*. 94); per al cast. i per a antecedents de tot plegat en baix llatí, veg. MzPi., *Orig.*, 389, i DCEC, s. v.

hoy. D'*ui més* o *ui-més* (aquest en Llull, *AlcM*) 'd'ara endavant', molt corrent en tota l'Edat Mitjana (exs. *AlcM*, *loc.*, *a*); en la *Questa* del mallorquí Reixac, S. XIV, el trobem en el sentit ordinari (23) i també amb un d'evolució 'anit que ve': «porfiats-me al-bargar *huymés?*» (98.15);¹ paral·lelament els tant o més corrents oc. ant. *oi-mais*, fr. ant. *hui-mais* (després reemplaçat per *dés-or-mais*), it. ant. *omai* < *oggi-mai*, cast. ant. *d'oy-más* (nota a l'Arx. de Hita, 966e).

¹ No sembla tenir altre fonament que un malentès d'aquest mot compost l'ús d'*oimés* que en el sentit de 'demés, de més a més' feren alguns en els anys 1920.

Avulsió, V. *convuls* Avuncular, V. *oncle* Axi-, axial, V. *eix* Axilla, axillar, V. *aixella*

AXINITA, 'mineral amb cristallitzacions que recorden la fulla d'una destra', derivat savi del grec *ἀξίλην* 'destra'. □ 1.ª doc.: 1868, *SLitCosta*.

CPT.: del mateix mot grec: *Axinomància*.

AXIOMA, pres del ll. *axiōma* i, aquest, del grec *ἀξιωμα* 'allò que sembla just', 'proposició (en lògica)', derivat d'*ἀξιόω* 'jo estimo just', i aquest, de *ἄξιος* 'digne, just'. □ 1.ª doc.: 1695, Lacav.

DERIV.: *Axiomàtic*.

CPT. del mateix primitiu: *Axiòmetre* [1868, *SLitCosta*].

Axis, *axisimètric*, V. *eix* + *Azalea* (arbust ornamental), V. DCEC I, 347 + *Azederac* 'cinamom' [1797, Cavanilles, *Observ.* II, 335], del fr. *azédarac* d'origen persa, V. DCEC I, 19b *Azig* 'que no forma part d'un parell', pres del gr. *ἄζυγος* 'no junyit', derivat privatiu de *ζυγός* 'jou'. □ 1.ª doc.: 1868, *SLitCosta* (*ácigos*). Forma prefixada: *azigo-*

AZIM, '(pa) sense llevat, alís', pres. del gr. *ἄζυμος* id., derivat privatiu de *ζυμη* 'llevat, lleute'. □ 1.ª doc.: 1858, *DAmén.*: «*àssim*: se aplica al pan sin levadura, de que se hacen las hostias». I «los dies dels *azimes*» ja figura en l'evangelari medieval del Palau (*AlcM*).

AZOT, 'nitrogen', pres del fr. *azote* que, junt amb el cast. *ázo*e, són mots refets pels químics i alquimistes segons una falsa etimologia que els feia interpretar com a derivats privatius del gr. *ζωή* 'vida, existència' (perquè el nitrogen és impropri per a la vida): en realitat *azote*, que primer s'havia aplicat al mercuri, era pres del cast. *azogue*, arabisme que designava aquest altre element químic. □ 1.ª doc.: *àssoe*, 1868, *SLitCosta*. Per a l'etimologia, veg. DCEC I, 349, i bibliografia allí citada.

⁵⁵ DERIV.: *Azotat*, *azòtic*, *azotina*, *azotit*, *azotur*. *Azotitzar* [*assotisar*, 1868, *SLitCosta*]; i segons *AlcM* un *assotigar* que dataria de 1616, ja seria un mot afí o variant d'*això*l).

CPT.: *Azotèmia*. *Azotúria* i prefixats *azo-* i *az-oxi-*. En canvi *azoic* és derivat veritable del dit gr. *ζωή*